

ZBORNİK O LUKI VLADMIROVIĆU

Zbornik radova sa znanstvenoga skupa

(Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2006.)

Inicijativom je Hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu 2000. godine organiziran prvi znanstveni skup *Tihi pregaoci*, posvećen znamenitim djelatnicima i piscima franjevačkoga reda, posebice iz srednje i južne Dalmacije. Želeći osvijestiti važnost i vrijednost samozatajnih i skromnih, ali nadasve učenih i svestranih franjevacu koji su svojim "tihim djelovanjem" obogatili hrvatsku kulturu, unaprijedili znanost, očuvali hrvatski jezik, Hrvatski su studiji 2001. godine pokrenuli i Biblioteku *Tihi pregaoci* u kojoj su iste godine, u suradnji s Knjižnicom *Juraj Šižgorić* iz Šibenika, objavili i prvi zbornik radova, o **Pavlu Posiloviću** (Zagreb – Šibenik, 2001.). Slijede zbornici sa skupova o **Tomi Babiću** (Zagreb – Šibenik, 2002.), **Petru Kneževiću** (Zagreb – Šibenik, 2003.; uz pripadajući CD), **Josipu Banovcu** (Zagreb – Šibenik, 2004.), **Jeronimu Filipoviću** (Zagreb – Šibenik, 2005.) te posljednji dosad objavljeni, zbornik radova o **Luki Vladmiroviću** (Zagreb, 2006.), ukoričen pregled izlaganja sa znanstvenoga skupa *Luka Vladmirović i njegovo djelo održanoga* u franjevačkim samostanima na Visovcu i u Zaostrogu u studenome 2005. godine.

Zbornik o svestranom franjevcu koji je još za života bio često napadan zbog, za ono vrijeme, presmjelih tvrdnji u *Likariama priprostim* (Mleci, 1775.) te, u najmanju ruku, "uljepšavanja" porijekla pojedinih rodova u Zagori, ponajprije svojih Vlad-

mirovića, uz znanstvene prinose vrsnih hrvatskih povjesničara, književnih teoretičara i lingvista rasvjetljavanju književne ostavštine fra Luke Vladmirovića, važno je spomenuti i dodatke tiskane u Zborniku.

Naime, iako su, kako u Predgovoru Zbornika navodi njegov glavni urednik **Pavao Knezović**, sudionici Skupa svojim temama obuhvatili tek dio "široke lepeze Vladmirovićevih znanstvenih i pastoralnih djelovanja", u Zaključnoj riječi Skupa **Radoslav Katičić** ističe da je "na temelju izvornoga znanstvenog proučavanja, prikazan Vladmirović kao pisac: kao crkveni djelatnik i dušobrižnik na tragu tridentinske katoličke obnove, kao povjesničar i kao "likar"" (Katičić, str. 10). U Zborniku je i prvi put objavljena i komentarima dopunjena fra Lukina propovijed koju je izrekao na blagdan sv. Jeronima 1762. u Skradinu te prijevod ulomaka njegova djela na latinskom jeziku o povijesti samostana svete Marije u Zaostrogu *Chronicon archiviale* (Mleci, 1770.). **Marinko Šišak**, izvršni urednik Zbornika, na kraju je dao detaljnu kroniku ovoga zanimljivoga skupa, a kao dodatak Zborniku tiskan je Vladmirovićev životopis koji potpisuje njegov subrat fra Petar Krstitelj Bačić, čiji je život i djelo bilo temom skupa o franjevačkim pregao-cima 2006. godine.

Budući da literarni ostvaraji Luke Vladmirovića nisu gotovo uopće bili zanima-

njem naših književnih teoretičara i povjesničara književnosti, radovi o književnoj vrijednosti i žanrovskoj pripadnosti fra Lukinih djela zaslužuju posebnu pozornost.

Prvi u nizu tekstova koji govore o Vladimirovičevim pastoranim djelima je kratak osvrt **Pavla Knezovića** na već spomenutu fra Lukinu propovijed iz 1762. godine, jedini materijalni dokaz o njegovu propovjedničkom djelovanju. Jezično-stilski analizirajući sam tekst kojim "propovjednik iznosi slušateljima svečev životni put ne samo kao exemplum kojeg bi bilo poželjno i dobro nasljedovati, nego s osjetnim zadahom barokističkog buđenja nacionalnog ponosa izdiže sv. Jeronima iznad najvećih pojmova svetosti u katoličkoj crkvi" (Knezović, str. 26.), autor ističe da je posebnost ove propovijedi za ono doba neuobičajeno velik broj citata na latinskom jeziku kojima pisac propovijedi "kod slušatelja ostvaruje sliku učena čovjeka kojem se treba diviti i čije je savjete pametno slušati" (Knezović, str. 26.). Sudeći prema ovoj propovijedi, zaključuje Knezović, ostaje otvorenim pitanje je li doista fra Luka bio "vrstan propovjednik", kako piše na koricama nekolicine njegovih radova.

Govoreći o značajkama Vladimirovičeve prozne ostavštine **Ines Srdoč-Konestra** navodi da nema sumnje da je Luka Vladimirović svojim literarnim radom obilježio vrijeme i prostor svoga djelovanja; desetak knjižica na latinskom, osam na hrvatskom, jedna na talijanskom te brojni radovi ostali u rukopisu svjedoče o nadasve plodnom i svestranom autoru, koji je očito imao širok krug čitatelja. Ipak, dosadašnja su proučavanja Vlad-

mirovičeve književne baštine uglavnom imala kritički ton, bilo zbog njegova neopravdanoga veličanja svoje loze, bilo zbog "kompilatorsko-imitatorskih manira i prekranja povijesnih podataka" (Srdoč-Konestra, str. 101). Analizirajući pet tematski, žanrovski i stilski različitih fra Lukinih prozних djela pisanih hrvatskim jezikom, autorica zaključuje da "ovdje razmatrani tekstovi potvrđuju Vladimirovičevu svestranost, obrazovanje, poznavanje mnogih područja, ali su stilski vrlo nedorađeni, bez estetske vrijednosti" (Srdoč-Konestra, str. 109.).

Kao djelo koje se "rubno primiče mogućnosti literarnoga vrednovanja u kontekstu vremena, prostora i vrste kojoj pripada" Srdoč-Konestra navodi *Xivot svetoga Sime Zadrana* (Mleci, 1765.), po mnogo čemu intrigantno djelo Luke Vladimirovića.

O svetome je Šimi Vladimirović pisao i u neobjavljenomu rukopisu iz 1770. godine *Memoria ricordevole della venuta di san Simeone* pa se **Šime Demo** detaljnom analizom ovih dvaju tekstova bavi odnosom među trima autorima koji se spominju u navedenim djelima: Luki Vladimiroviću, Josipu Banovcu i fra Anti Vladimiroviću, navodnome daljnjem Lukinu rođaku. Demo je vrlo podrobnim usporedbama različitih izvora pokušao utvrditi pravu istinu o životu i relikvijama svetoga Šime, a do najsitnijih pojedinosti raščlanjujući Vladimirovičeve radove o poznatome svecu (koji je u vezi sa zadarskim svetištem) dolazi do zanimljivoga rezultata: dio *Xivota svetoga Sime Zadrana* prepisan je iz knjige *Nauk novoga ispovidnika...* (Mleci, 1754.) kojoj je autor očito Vladimirovičev subrat Josip

Banovac, a navodni je Ante Vladmirović vjerojatno tek pseudonim pod kojim je fra Luka govoreći o svečevim relikvijama dao mašti na volju. Jer, valja imati na umu, "stoljetana se hagiografska usmena i pisana tradicija u 18. stoljeću združuje s odgojno-poučnim namjerama i željom pisca za vlastitim umjetničkim izričajem" (Demo, str. 132.).

Jedno od svakako najznačajnijih djela ovoga zanimljivoga i svestranoga franjevca je *Czuit mirlisni nauka karschianscoga* (Mleci, 1777.; Ancona, 1805.), antologija religioznih tekstova i molitava namijenjenih "Illyrickome narodu". Pitanjem kojoj bi od poznatih književnih formi pripadali "franjevački cvjetovi", odnosno preradbe ili kompilacije starijih djela, pa tako i Vladmirovićeva knjižica u kojoj se prema tekstovima u njoj "prepoznaje predložak što je ustvari zanimljiva ilustracija popularnosti Vladmirovićevih uzora, u prvome redu Tome Babića i Filipa Grabovca" (Lajšić, str. 138.) bavi se **Saša Lajšić**. Naime, genološki je problem ovakvih tekstova, baš kao i većine srednjovjekovnih djela, "što ih je teško svrstati u određenu skupinu na temelju njihove žanrovske (tekstualno-grafičke) komponente" (Lajšić, str. 147.). Iscrpnom analizom sadržaja Vladmirovićeva *Czuita* te zornom usporedbom sa sličnim hrvatskim djelima vjerske tematike od srednjega vijeka do prosvjetiteljstva, autorica zaključuje da bismo ovakve kompilacije mogli smatrati "priručnicima jer imaju namjenu na najlakši, najbrži i dostupni način osvijestiti i prilagoditi određeni (kršćanski) nauk", a njihove sastavljače autorima u punom smislu te riječi jer "iako djelo nije originalno,

njegova nova namjena, okružje i drugačiji slijed tekstova predstavljaju originalan način predstavljanja čitateljstvu" (Lajšić, str. 147.).

Koliko je Luka Vladmirović bio uspješan kao povjesničar, kao autor *Arhivske kronike* o povijesti samostana u Zaostrogu tiskane 1770. godine pod pseudonimom Lucije Neretljanin u svome je drugome radu u ovome zborniku pokušao utvrditi **Pavao Knezović**. U 18. je stoljeću većina franjevačkih samostana imala svoje kroničare, voditelje protokolarnih knjiga koje su bile "jamac na civilnim i crkvenim sudovima ukoliko netko ospori neki samostanski posjed" (Knezović, str. 159). Stavljajući fra Lukinu knjižicu u kontekst sa sličnim djelima drugih autora i pomnom analizom 'zaostroške kronike', nedvojbeno je da je Vladmirović korištenjem pjesničkih izraza, gnoma i izreka, fiktivnoga dijaloga "umjetničkom" u djelu podredio "znanstvene činjenice", iako bi bilo pogrešno tvrditi da su fiktivni podatci brojniji. "I s tog gledišta kojem se pridružuju modusi naracije i mješavina fakata i fikcije svrstavaju *Chronicon archiviale* u rubne znanstvene i književne žanrove i tako tvori poveznicu (ali lošu) između znanosti i književnosti" (Knezović, str. 182).

Jedan od važnijih dijelova Vladmirovićeve kronike franjevačkoga samostana svete Marije u Zaostrogu zasigurno je središnji dio knjige koji se bavi značajnijim franjevcima te gvardijanima samostana. Sklon tvrdnji da točnost i vjerodostojnost podataka u *Kronici* "treba prihvatiti, dok se ne dokaže da nisu točni" **fra Hrvatinić Gabriel Jurišić** u analizi pet od stotinjak životopisa zaostroških franjevacu koje je

Vladmirović napisao na temelju pismenih i usmenih podataka o njima, napominje da je ovo tek prvi korak u rasvjetljavanju vrijednosti (istinitosti) *Kronike* te da bi svakako bilo potrebno "stručno obraditi sve fratre" (Jurišić, str. 201.).

Treći segment djelovanja fra Luke Vladmirovića koji je ovaj skup pokušao (i uspio) znanstveno analizirati je njegova uloga u ljekarničkoj povijesti Hrvatske, ali i svijeta. Naime, u povijesno-medicinskom dokumentu *Likarie priprostitute* (Mleci, 1775.; pretisak objavljen u izdanju Knjižnice zbornika *Kačić*, Split – Zaostrog, 1999.) govori se o našoj pučkoj medicini i važnosti koju su franjevci imali u liječenju naroda krajem 18. stoljeća, ali se i po prvi put iznosi teza o komarcu kao prijenosniku malarije, teza kojom je proširen krug Vladmirovićevih ondašnjih kritičara i "sudaca". Iznošeći niz činjenica, događaja i osoba vezanih uz mjesto i vrijeme djelovanja Luke Vladmirovića, **Krešimir Čvrljak** na šezdesetak stranica daje zanimljive dokaze o neopravdanosti napada dvojice najljućih Vladmirovićevih "sudaca": Talijanu Albertu Fortisu, autoru poznatoga *Putu po Dalmaciji*, i Sinjaninu Ivanu Lovriću, školovanom liječniku. Bez obzira na brojne negativne komentare pa čak i uvrede kojima su Fortis i Lovrić obasipali dobronamjernoga franjevca Čvrljak zaključuje da se čini "sasma razvidnim da ni jedan ni drugi (Fortis, Lovrić, op. a.) nisu bili spremni održivije prosuditi veliku anticipaciju s komarcem malaričarem i prvu hrvatsku ljekarušu" (Čvrljak, str. 256.). Pravu je važnost i vrijednost Vladmirovićev farmakološki priručnik dobio tek u 20. stoljeću, iako

vidimo da je još uvijek zahvalno vrelo za brojna istraživanja.

Zanimljive teme koje *Likarie priprostitute* nameću već pri prvom susretu s čitateljem u svome je radu otvorio **Ivan Bekavac Basić**, napominjući da su to tek (moguće) smjernice za buduća istraživanja ovoga Vladmirovićeva djela. Na primjer, činjenicu da fra Luka kao autora *Likaria* potpisuje određenoga Juraja Vladmirovića treba, smatra Basić, tumačiti vrlo vjerojatnom pretpostavkom da je većinu onoga što je zapisano u ljekaruši pribavio njegov otac Juraj, odnosno da je bilo dijelom kućnoga blaga Vladmirovića, a da je dio građe fra Lukin prijevod tekstova talijanskoga liječnika Mattiolija. Svakako bi zanimljivim bilo detaljnije istražiti podatke o 29 pomoćnika i "likara" koje je Vladmirović naveo u svojoj knjizi, zatim o utjecaju koje je ova ljekaruša imala na kasnija djela slične tematike ili o samim savjetima koje Vladmirović daje u ovoj knjizi.

No, jedan od elemenata Vladmirovićeva stvaralaštva koji je i ovim zbornikom ostao prilično nepoznat je jezik. Naime, logično je da je fra Luka svoja hrvatska djela pisao rodnom mu štokavskom ikavicom Dalmatinske zagore, ali same su značajke njegova jezika zasigurno plodno tlo za daljnja istraživanja. U svome je radu Ivan Bekavac Basić napravio i prvi korak za jezičnu analizu *Likaria* tablično prikazujući Vladmirovićevu grafiju koja je, kao i u većine hrvatskih pisaca 18. stoljeća, prilično neustaljena, što se u fra Lukinu slučaju ne bi smjelo "olako pripisati autorovoj nebrizi, jer postoji neki unutarnji nagon i u učenih i u neučenih ljudi da stvaraju donekle ustaljen sustav pisanja istih pojmova (riječiči)" (Bekavac

Basić, str. 270). Nedosljednost u pisanju pojedinih grafema, smatra Bekavac Basić, mogla bi se tumačiti ili tehničkim omaškama tiskara ili pak fra Lukinim 'izvrsnim' poznavanjem onodobnih grafijskih rješenja (mogućnosti) hrvatskoga jezika.

Likarie priprostitute, osim nerazjašnjenih okolnosti njihova nastanka i polemika koje su pokrenule, i danas ponajviše privlače svojim sadržajem: uputama za spravljanje "likova i likovitih čajeva". Koliko fra Lukino djelo, odnosno recepti i savjeti u *Likariama* i danas "žive" u pučkoj medicini, postoji li kontinuitet u spravljanju ljekovitih pripravaka od Vladmirovićevih zapisa do danas usporedbom s rukopisnom *Biljnom knjigom* jednoga od najpoznatijih travara drniškoga kraja naših dana Pajom Marićem istražio je **Josip Vlaić**. Velika sličnost pojedinih recepata, ali i tegoba koje opisuju oba autora svjedoče ne samo o jednoj tradiciji narodne medicine koja postoji paralelno s medicinskom znanosti, već i o činjenici da nam ljekaruše na indirektan način daju "presjek kroz ljudski život onoga vremena na temelju kojeg smo mi danas u mogućnosti vjernije rekonstruirati povijest naroda koji je boravio na tom području" (Vlaić, str. 304.).

Jedan od čestih atributa koji su se u radovima prije ovoga skupa pripisivali ovom zanimljivom fratru je falsifikator. Zamjerka koju su proučavatelji života i rada Luke Vladmirovića često iznosili (mnogo puta i kao prvu odrednicu njegova djelovanja) je da je "svojim Vladmirovićima" upisao plemićki naslov. Radovi kojima počinje i završava znanstveno verificiranje lika i djela fra Luke

Vladmirovića posvećeni su upravo tom problemu.

Na sedamdesetak je stranica zanimljivoga teksta koji nosi podnaslov *Povijesno-demografska skica jednoga neretvanskoga sela u prvoj polovici XVIII. stoljeća* **Vlado Pavičić** dao povijest i stanje svih rodova fra Lukina rodnoga sela Struga, s posebnim osvrtom na rod Vladmirovića (Vladmirovića, Šimunovića). Analizom izvora koji zasigurno pomažu u otkrivanju i utvrđivanju Vladmirovićevih predaka Pavičić zaključuje da se fra Luka rodio s prezimenom Šimunović, a da je plemićki naslov svoje loze upisao sam jer u dokumentima do kojih zasigurno nije mogao doći "nigdje traga rodu Vladmirovića, nigdje svih onih titula i časti što ih fra Luka uobrazilja smisli, a njegov "skriptorij" napravi" (Pavičić, str. 86).

"Opsjednut teškim ekonomskim stanjem svog zavičaja i svog roda, fra Luka piše i niz neutemeljenih povijesnih priča o porijeklu svoga roda Vladmirovića i o njegovom plemićkom podrijetlu iz jednog patricijskog roda antičkoga Rima" (Šutić, str. 308.) tumači **Baldo Šutić** neočekivani čin ovoga učenog franjevca. Povijesni izvori koje je Šutić proučio (i čije je dijelove dodao ovome radu), a na temelju kojih je Vladmirović bio toliko napadan, pokazuju da fra Luka nije u cijelosti izmislio aristokratsko porijeklo svoga roda, već da je (pre)slobodno interpretirao određene činjenice iz prošlosti neprijeporno stare hrvatske loze Vladmirovića.

Pisac djela skromne literarne vrijednosti, povjesničar čije podatke valja uzeti s rezervom, poznavalac ljekovitih trava ili tek sakupljač recepata 'pučke medicine', koji je svojim razmišljanjima bio ispred

vremena u kojemu je živio, falsifikator ili 'očajnik' koji silno želi pomoći svome siromašnome rodu i ekonomski zaostalom rodnome kraju u kojemu je živio i radio, samo su neke od tema koje iznoseći znanstvene činjenice i analize, ne prežući od kritika i komentara o fra Luki Vladmiroviću donose autori u ovome zborniku. Uvijek u službi franjevačkoga reda, vjeran svome narodu, vrlo obrazovan i svestran,

Vladmirović je kao intrigantna i originalna osoba svakako osebujan lik hrvatske povijesti te književne i jezične kulture. A ovaj je zbornik, kao uostalom i svi do sada tiskani u izdanju Biblioteke *Tihi pregaoci*, nezaobilazna literatura u daljnjim znanstvenim istraživanjima, ali i vrlo zanimljiva lektira o ljudima i prilikama u srednjoj Dalmaciji druge polovice 18. stoljeća.

Anastazija Vlastelić

ZBORNİK FRANJE EMANUELA HOŠKA TKIVO KULTURE U prigodi 65. obljetnice života

(Kršćanska sadašnjost, Zagreb i Teologija u Rijeci, Rijeka, 2006.)

Kada zbornik priređen u nečiju čast okupi 25 autora s različitih područja – od teologije do povijesti umjetnosti – zasigurno se radi o značajnom pojedincu i njegovu dosad objelodanjenom opusu. Urednica, s. Nela Veronika Gašpar u *Proslovu* će naglasiti da je *Zbornik prije svega izraz kolegijalne odanosti i poštovanja nastavnog osoblja Teologije u Rijeci prema prof. dr. Franji Emanuelu Hošku*. Hoško je franjevac, svećenik, redoviti profesor na Teologiji u Rijeci, znanstvenik i istraživač, organizator znanstvenih skupova, član više redakcija, urednik, ali i dugogodišnji gvardijan franjevačkoga samostana na Trsatu. Autor je sedam znanstvenih knjiga koje tematiziraju

povijest franjevačkih visokih škola (3 knjige), Jozefinizam u Crkvi među Hrvatima (3 knjige) te knjige *Trsatski franjevci – pet i pol stoljeća franjevačke prisutnosti na Trsatu*. Objavio je povijesno-publicističke spise o Svetištu Majke Božje na Trsatu (četiri knjige) te četiri knjige namijenjene pastoralnom djelovanju.

Zbornik u Hoškovu čast podijeljen je u pet cjelina koje obuhvaćaju međusobno srodne radove. *Osvrti i prosudbe* (str. 9-63) objedinjuju četiri rada od kojih su tri neposredno usredotočena na tematiziranje Hoškovih radova: Veronika Reljac sačinila je *Bibliografiju Franje Emanuela Hoška*, Josip Barbačić recenzentski se osvrće na šest Hoškovih knjiga (*Od*